

overweging 23 december 2018
inkijkje; slow looking.

Voor detail uit schilderij 'meditatie bij een open graf', allegorie op de vergankelijkheid 1499; door de meester van Spes Nostra (onze hoop) uit Zuid-Holland: "Maria ontmoet Elisabeth"
zie <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-2312>

Lezingen: Micha 5, 1-3; Hebreëen 10, 5-10; Lucas 1, 39-45.

In het verhaal van het evangelie worden we geconfronteerd met een onwaarschijnlijkheid die werkelijkheid wordt. Een jonge vrouw die draagster is van een belofte die verder gaat dan haar stoutste verwachtingen en een oudere vrouw in haar nadagen die buiten verwachting zwanger is. En deze twee ontmoeten elkaar, de ene net in verwachting en de ander zes maanden onderweg, zoals dat heet. Vol van verwachting staan zij open naar het wonder in elkaar. Door hun profetische blik herkennen zij wat in hen wordt geopenbaard. En het is de gelovige heilsverwachting die hen in staat stelt het onwaarschijnlijke als werkelijk te herkennen. (Op het detail boven zien we Maria in een deemoedig gebaar en Elisabeth die de hand op de buik van Maria legt. Links boven berijdt Jezus een stokpaardje onder de hoede van een engel en Maria lijkt de vogels te voeren. Rechts onder zien je nog net een stukje van Augustinus met het hart in de hand. Het is een detail van een schilderij waar vier augustijner kanunniken twee aan twee ter weerszijde van een geopend graf knielen met links Hieronymus en rechts Augustinus afgebeeld.)

De gelovige heilsverwachting die de blik richt, acht ik een belangrijk gegeven. Het is voor ieder van ons van belang om te weten dat wat we zien niet wordt bepaald door onze ogen, maar door onze blik, onze manier van kijken. Ook wat we onwaarschijnlijk en werkelijk noemen wordt mede door die blik bepaald.

Dat kwam nog eens naar voren in de Trouw van afgelopen zaterdag. De bijlage *Letter & Geest* had als thema *Onbevangenheid*. Kun je onbevangen luisteren en kijken? En wat hoor en zie je dan, voeg ik er maar aan toe, want iemand die niet gewend is om naar schilderijen te kijken, ziet niet zoveel. Hooguit de eerste spontane reactie. Leren kijken maakt je blik ontegenzeggelijk minder onbevangen, maar je ziet wel meer. Zo is het ook met het lezen van de Bijbel.

In de genoemde bijlage van Trouw stond een interview met prof. Iris Sommer, een neurowetenschapper/psychiater, over de manier waarop we waarnemen. Zij maakt duidelijk dat onze blik nooit vrij is. Wat we waarnemen is een onmiddellijke interpretatie door wat in ons aanwezig is aan associaties, herinneringen, ervaringen, kennis, stemming enzovoorts. Het is van belang dat we ons daarvan bewust zijn. En dan nog eens opnieuw kijken (als variant op slow cooking, slow looking). Zij grijpt terug op een van de toonaangevende Amerikaanse psychologen Daniel Kahneman. Kahneman ontving in 2002 de nobelprijs voor economie nota bene voor zijn onderzoek (uit 2002) naar de manier waarop mensen beslissingen nemen. Het ware, in het licht van de crisis van 2009, te wensen dat de beursjongens dat onderzoek gelezen hadden. Kahneman onderscheidt het snelle en het langzame denken. Het snelle is prima geschikt om automatische processen als autorijden aan te sturen en om intuïtief te reageren bij gevaar. Maar niet om ons

sociale en economische gedrag te bepalen. Het eerste is acuut, het andere meer op termijn gericht. Daarvoor moeten we langzaam denken. De onmiddellijkheid van onze associaties doorbreken om nog eens opnieuw te kijken en ook andere aspecten te laten meewegen. De eerste manier van denken is verbonden met wat we onmiddellijk waarschijnlijk en waar vinden. De tweede wijze van beschouwen opent de blik naar wat niet voor de hand ligt, naar een ethisch standpunt, naar een onderliggende waarheid en werkelijkheid. Natuurlijk is de tweede manier van kijken ook bevangen, maar anders dan de eerste meer adequaat voor het langere-termijn- perspectief. Groen bewustzijn doet vooral een appel op de tweede manier van kijken naar onze wereld en naar onze manier van handelen. Leven in het bewustzijn van de nabijheid van het Rijk van God richt onze blik op de aanwezigheidsmogelijkheid ervan, die voor de snelle blik verborgen blijft.

Aan het onmiddellijke oordeel hebben we niets wanneer het gaat om het behoud van de schepping en de opbouw van de wereldvrede. Daarvoor moeten we leren op een andere manier te kijken naar elkaar en naar de wereld. We mogen leren kijken door de bril van het rijk Gods, levend in het bewustzijn van de nabijheid ervan (en misschien ook van de urgentie ervan).

Maria en Elisabeth worden geportretteerd als levend in de verwachting van de komst van de Messias. Elisabeth als de onwaarschijnlijke moeder van de Voorloper en Wegbereider en Maria als de niet minder onwaarschijnlijke moeder van de Messias. Hun blik wordt door die verwachting gericht waardoor zij in elkaar het onwaarschijnlijke van God als werkelijkheid kunnen zien. Zij zien niet de buitenkant van de maagdelijke en de bovenjarige vrouw. Zij schouwen in het binnenste en zien de werking van God in hun bestaan.

Onder de oppervlakte van het menselijke gaat het werken van God schuil. Wat plaatsvindt heeft helemaal met de mens te maken en helemaal met God. God openbaart zich op menselijke wijze binnen de uniciteit van iedere mens. Langs onvermoede en verrassende wegen die zich ondubbelzinnig onttrekken aan het louter menselijk maakbare. Door een radicale beschikbaarheid van mensen die verlangen naar toekomst kan de menselijke geschiedenis worden tot openbarings- en heilsgeschiedenis.

Dit zijn prachtige beelden die ons in onze dagen kunnen inspireren om anders naar elkaar te kijken. Om zo op het spoor te komen van het leven dat we in ons dragen. Laten we niet blijven hangen bij de makkelijke oordelen verbonden met maatschappelijke status, opleiding, rijkdom, etnische achtergrond, seksuele en genderidentiteit. Laten we proberen te zien hoe God werkzaam is in onze naaste. Hoe we oprecht en zonder vooroordeel op elkaar ingaan.

Iedere ontmoeting houdt immers een appel in. Een vraag naar wie ik ben als mens en medemens; op welke wijze ik vruchtbaar ben voor de wereld en hoe ik het leven van mensen bevorder. In de ontmoeting worden we uitgenodigd, onontkoombaar, om een antwoord te zijn op elkaars vraag naar bestaanserkenning, op het verlangen van iedere mens naar menselijk en menswaardig leven. Een antwoord op de oproep: "Zie mij aan, noem mij, erken mij, ik ben je broeder, je zuster." In dit verlangen van onze naaste naar bestaanserkenning kijkt God zelf ons aan.

Dat kunnen we alleen maar horen en zien, wanneer we elkaar niet als vreemden benoemen, of als

een sta-in-de-weg zien voor de vervulling van onze privéwensen, of als een opstapje daarvoor. Dat maakt de ontmoeting met de naaste tot een unieke mogelijkheid om Gods wil te laten geschieden, om heil in de wereld te brengen.

Deze mogelijkheid, dit geheim van leven, draagt ieder van ons in zich en het maakt ons leven vruchtbaar voor het rijk der hemelen. Door dit verlossend en levensvervullend geheim te beamen, zoals Maria, als eerste van de christengelovigen, deed, kan Christus ook in ons vlees en bloed worden en kunnen wij mens worden in Hem.

Zo sluiten wij aan bij de woorden die over Jezus in Hebreeën worden gezegd: “Hier ben ik, om uw wil te doen”. Mogen we ons deelgenoot weten in de, geparafraseerde, zegenspreuk van Elisabeth: “zalig die geloven, want hetgeen hun vanwege de Heer is toegezegd, zal in vervulling gaan”. Amen.